

Hudba k ohňostroju

Ladislav Kováč

Juraj Mesík:

Generácia apokalypsy

Laputa/Literárna bašta, Banská Bystrica

Kniha Generácia apokalypsy sa rodila v roku 2013, keď jej autor Juraj Mesík, slovenský lekár, v rokoch 2003-2008 expert Svetovej banky a dnes sociálny aktivista prednášal študentom Palackého univerzity v Olomouci kurz s názvom „Myslieť nemysliteľné: Scenáre globálnych katastrof“. Vydanie knihy zasahuje slovenského čitateľa v správnej chvíli: uprostred druhej vlny pandémie Covid-19. Nástup pandémie u nás Mesík predvídal vo februári 2020, ešte včasnšie, než u nás začala a pred jej následkami dôrazne varoval. Jeho text si vtedy prečítalo viac ako 400-tisíc ľudí, ale, ako v knihe pohotovo dokumentuje, varovanie chápala väčšina čitateľov ako prehnané „šírenie poplašnej správy“. Ukázalo sa však, že sa vo svojich predpovediach nemýlil.

Pandémia Covid-19 zásadne mení svet

Už v júli 2020 ženevský profesor Martin Schwab, zakladateľ a hlava Svetového ekonomického fóra (WEF), na ktorom sa už 50 rokov raz do roka stretávajú vo švajčiarskom Davose manažéri podnikov, politici, akademici a zástupcovia mimovládnych organizácií v diskusiách o aktuálnom stave sveta a o jeho budúcnosti, vyhlásil, že hlavným poučením z pandémie Cov-19 je potreba „veľkého resetu kapitalizmu“. Podľa Schwaba, najbližšie stretnutie WEF v Davose v roku 2021 by sa celé malo venovať stavaniu nových základov hospodárskych a sociálnych usporiadaní.

Domnievam sa, že v Európe k takýmto novým základom patrí Klimatický zákon EÚ, prijatý Európskym parlamentom 7. októbra 2020. Zákon legalizuje a spresňuje „Európsku zelenú dohodu“. Tú novozvolená prezidentka EÚ Ursula von der Leyen prirovnala k odvážnemu rozhodnutiu prezidenta USA Johna Kennedyho v roku 1961: dostať človeka na Mesiac skôr než sa skončí dekáda. To sa Američanom naozaj podarilo v júli 1969.

Z prejavu o stave únie, ktorý von der Leyen predniesla plénu Európskemu parlamentu 16. septembra 2020, je zrejmé, že poslaním Plánu obnovy pre Európu nie je jednoduchá rekonštrukcia stavu pred kovidovej pandémie, ale že tiež má slúžiť kladeniu nových základov v podobe Európskej zelenej dohody a Európskej digitálnej dekády. Prezidentka explicitne zdôraznila, že sa nejedná len o „environmentálny a ekonomický projekt, ale musí byť aj novým kultúrnym projektom“. (Nedávne kritiky na stránkach .týždňa slovenského plánu obnovy „Moderné a úspešné Slovensko“ dokázali, že naši politici nové ciele EÚ nepochopili.)

Mesíkova kniha však naznačuje, že odvrátiť „globálne katastrofy“, ktoré čakajú ľudstvo v 21. storočí, je oveľa ťažším zámerom než bolo vyslanie človeka na Mesiac. Mesík sa odvoláva na britského profesora manažmentu Jema Bendella, ktorý v 2018 dospel k záveru, že „ľudské spoločnosti postihnú trhliny v ich základnom fungovaní už v najbližších desiatich rokoch“. Ale už v roku 2003 britský kráľovský astronóm Martin Rees vo svojej knihe „Naše

posledné storočie“ pripísal predpokladu, že ľudstvo prežije do konca 21. storočia, len 50-percentnú pravdepodobnosť. V roku 2017 uzavrel Rees stávkou s kanadským psychológom Stevenom Pinkerom, že do konca roku 2020 biologická katastrofa – náhodná alebo zamýšľaná – zahubí prinajmenšom milión ľudských životov. Koncom tohto roku musíme priznať, že Rees svoju stávkou vyhral.

V roku 2010 šéfredaktorka amerického žurnálu Scientific American, Mariette DiChristina zhrnula to, čo po stáročia tvrdili filozofi a neskôr sa k nim pridali aj biológovia, že „nás strach z apokalypsy odzrkadľuje základný strach každého z nás: strach z našej smrteľnosti. Týka sa osobnej smrti, straty našich blízkych, vymretia nášho druhu.“ Dodajme, že tento strach našiel svoje vyjadrenie v kresťanskej eschatológii – doktríne o „posledných veciach“, konci času a prechode k nadčasovosti: smrť, vzkriesenie a nebo a peklo. Dnes vedu, ktorá predstavuje čosi ako naturalizovanú eschatológiu a je negáciou tohto strachu, nazývame finitikou.

Finita a felitika – dve strany jednej mince

Mesík vymenováva ohrozenia, ktorým čelí ľudstvo. Niektoré z nich, ako je napríklad súčasné pandémie, zvládneme – máme na to technické prostriedky. Aj s hrozbou nukleárnej vojny sme si v 20. storočí vedeli poradiť, keď si dve svetové supervelmoci navzájom vyhrážali stratégiou MAD – „zaručeného vzájomného zničenia“; nie je však isté, či sa nájde podobná stratégia pre 21. storočie. Ale na dve akútne ohrozenia nepoznáme riešenie: na ohrievanie zemegule v dôsledku nezastaviteľného ekonomického rastu a na imigračné cunami utečencov, ktorí budú pred klimatickým ohrozením utekať. Mesíkove výstrahy možno doložiť aj dokumentom „Varovanie ľudstva vedcami sveta“, ktorý už v roku 1992 podpísalo 1 700 významných vedcov, vrátane 104 nositeľov Nobelovej ceny a ktoré sa ešte naliehavejšie zopakovalo o 25 rokov neskôr, v 2017, s ďalšími 15 364 signatármi.

Nie je potom paradoxné, že autor knihy o hrozbe apokalypsy a možnom uhynutí civilizácie, ba aj ľudského druhu ako celku, je zároveň spolupracovníkom dvoch ukrajinských vedcov, Uľany Luščovej a Romana Puriju, zakladateľov vo Ľvove Ústavu pre výskum šťastia? Tí by radi videli Mesíka ako hlavu Stredoeurópskeho centra pre štúdium šťastia, ktoré by v našom regióne združovalo bádateľov vedy o šťastí, felitiky. Šťastie sa bežne chápalo ako minimalizovania bolesti a maximalizovania radosti a ako sa vyjadril filozof Friedrich Nietzsche (1844-1900), „bolesť hovorí: zahyň; ale každá radosť chce večnosť“.

Ale nejde o paradox. Finitika a felitika patria k sebe. Už 2200 rokov pred Nietzschem grécky filozof Epicuros (340-270 p.n.l.) konštatoval: „Najobávanejšia zo všetkých nešťastí, smrť, sa nás nijako netýka, pretože pokiaľ sme tu my, nie je tu smrť a keď je tu smrť, nie sme my. To nám dáva plný pôžitok zo smrteľného života, pretože nepredlžuje jeho dobu do nekonečna a zbavuje nás naopak túžby po nesmrteľnosti.“

Na konci knihy sa autor priamo obracia na „mladé priateľky a priateľov“ z generácie apokalypsy s útechou, že „možno civilizácia prekoná svoje detské choroby“. Mne sa však zdá, že nejde o detské choroby, ale skôr o záverečnú fázu, v ktorej sa zrelá civilizácia ako plod evolúcie kultúry dostala do neriešiteľného rozporu s ľudskou prirodzenosťou, zabudovanou do našich génov v dávnych časoch mladosti nášho biologického druhu. Napätie medzi kultúrou a biológiou, koexistencia finitiky a felitiky, radikálne zníženie materiálneho konzumu vynútené schwabovským „resetom kapitalizmu“ a európskym klimatickým zákonom – predstavujú veľkú výzvu pre generáciu apokalypsy. Kniha Juraja Mesíka je pozvaním pre mladých ľudí, aby sa tejto výzvy chopili.